

Анна Підгаєцька

*доктор філософії, старший викладач
кафедри англійської мови та методики її навчання
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини
м. Умань, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-3647-9880>*

РОЗВИТОК СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КАНАДІ У 60-ТІ 70-ТІ РОКИ

Анотація. У статті доведено, що у Національна федерація студентів канадських університетів (НФСКУ) змінила свою назву на Об'єднання канадських студентів (Canadian Union of Students), насамперед аби залучати до співпраці студентів не лише університетів, а й коледжів, а також щоб об'єднатися зі студентськими об'єднаннями Квебеку, котрі не хотіли доєднуватися до організації національного рівня й були зацікавлені у реформуванні політики лише своєї провінції. Зазначено, що У 1960–1970-ті Тиха революція у Квебеку розглядалася як визвольний рух пригнічених національних меншин на території Канади, дала поштовх до дій студентським активістам, котрі вірили у демократію, рівність у правах. Участь Канади у війні у В'єтнамі викликала невдоволення студентів, призвела до протестів та мітингів в університетах Канади.

У статті підкреслено, що студентські активісти початку 70-х років почали особливо гостро опікуватися питаннями національного визволення з-під впливу Сполучених Штатів, що уможливило б політичний та економічний суверенітет та розвиток демократичної Канадської держави. Стаття наголошує на тому, що в університетських містечках націоналістичні мотиви у студентів почали проявлятися через вплив Сполучених Штатів на канадську систему освіти. Таке домінування ставало все більш очевидним: зменшувалося число канадців серед професорсько-викладацького складу, зате домінували американські вчені у канадських ЗВО. Розбіжності у поглядах призвели до розколу у студентських лавах, відсутності спільної стратегії.

У статті обґрунтовано відсутність налагодженої співпраці та комунікації між усіма членами об'єднання, розбіжності у поглядах на студентський рух щодо соціальної рівності, Тихої революції у Квебеку, війни у В'єтнамі, канадського націоналістичного руху лише призвели до розпаду Об'єднання

канадських студентів у 1969 році. Того ж року припинило своє існування й Загальне об'єднання студентів Квебеку (ЗОСК). У статті зазначено, що національні зібрання студентських рад продовжували проводити, і у 1972 році утворилося Національне об'єднання студентів (НОС) (National Union of Students). НОС лобіювало в уряді такі питання: фінансування вищої освіти; безробіття серед студентів; забезпечення студентів житлом та комфортними умовами проживання; збільшення студентських грантів, а не позик; надання робочих віз іноземним студентам; заборона неоплачуваного стажування; студентське представництво у Раді директорів.

Ключові слова: Канада, студентське самоврядування, студентські об'єднання, Тиха революція, війна у В'єтнамі, канадський націоналістичний рух.

Anna Pidhaietska

Philosophy Doctor, senior lecturer at Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University chair of English language and methodology of its teaching

Uman, Ukraine,

<https://orcid.org/0000-0002-3647-9880>

THE DEVELOPMENT OF CANADIAN STUDENT GOVERNMENT IN THE 1960S-1970S

Abstract. The article proves that the National Federation of Students of Canadian Universities Students (NFCUS) has changed its name to the Canadian Union of Students, primarily to involve to collaboration not only the university but also college students, and to unite student associations in Quebec, that did not want to join the organization at the national level and have been interested in reforming the policy of their province. It is noted that in the 1960s and 1970s, the Quiet Revolution in Quebec was seen as a liberation movement of the oppressed national minorities in Canada, and led students who believed in democracy and equality of rights to different activities. Canada's involvement in Vietnam War has caused student discontent, protests and rallies at Canadian universities.

The article emphasizes that student activists in the early 1970s have begun to take a particularly keen interest in the issue of national freedom from the influence of the United States, which enables political and economic sovereignty and the development of a democratic Canadian state. The article claims that on campus, students' nationalist motives have begun to clear up due to the influence of the United States on the Canadian education system. This dominance has become increasingly apparent: the number of Canadians among the teaching staff has been declining; American scholars still dominated Canadian universities. Students'

disagreements and different viewpoints led to a split in the student ranks, the lack of a common strategy.

The article substantiates the lack of cooperation and communication between all members of the association, differences in views on the student movement for social equality, the Quiet Revolution in Quebec, the Vietnam War, the Canadian nationalist movement that only resulted in the collapse of the Canadian Students` Union in 1969. In the same year, the General Union of Quebec Students (GUQS) ceased to exist. The article states that national meetings of student councils continued to be held, and in 1972 the National Union of Students (NUS) was formed. NUS lobbied the government for the following issues: higher education funding; unemployment among students; providing students with housing and comfortable living conditions; increasing student grants, not loans; issuing work visas to foreign students; prohibition of unpaid internships; student representation on the Board of Governors.

Keywords: Canada, student government, student unions, Quite Revolution, Vietnam War, Canadian nationalist movement.

Постановка проблеми. Студентське самоврядування у високорозвинених країнах світу, зокрема у Канаді – це не лише гарний спосіб для студентів цікаво й з користю провести свій вільний час, завести нові знайомства, розвинути у себе лідерські вміння й навички, а й офіційно працевлаштуватися, здобути свій перший досвід роботи чи познайомитися з майбутнім роботодавцем. За кордоном, студентське самоврядування розглядається як «must have» для кожного, а бути членом студентської ради чи представником студентства є не лише престижно, але й модно. Вивчення питання розвитку студентського самоврядування є актуальним для українських ЗВО, оскільки в Україні, на жаль, студентське самоврядування здебільшого існує лише на папері, його діяльність обмежена і потребує змін на законодавчому та суспільно-політичному рівнях.

Студентство є беззаперечною рушійною силою, активізація котрої нерідко призводить до виникнення національних протестів, мітингів, заворушень, оскільки саме молоді люди, які є рушійною силою будь-якої країни, прагнуть відстоювати засади демократії, є найбільш зацікавлені у реформуванні політики своєї держави, бажають відстоювати рівність прав, займаються вирішенням суспільних питань.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Канадські науковці, що займалися проблемою становлення та розвитку студентського самоврядування в Канаді: Н. Мозіз [1] розглядав студентські організації в ролі суб'єктів історичного процесу: з огляду виплати масової допомоги студентам; Т. Грегорі [2] вивчав історію створення Федерації канадських студентів та вплив її діяльності на самовизначення молоді; П. Акселрод [3] досліджував

політика, економіка, університетів Онтаріо 1946–1980 та їх вплив на студентство в цілому; Д. Кормієр [4] розглядав Канадський націоналістичний рух: виникнення, існування та успіх; Р. Лексієр [5] описував англо-канадські студентські рухи і рухи за зміни за межами кампусу; Н. Моузіз [6] у своїй праці деталізував боротьбу студентів за масові студентські виплати і скасування плати за навчання в Онтаріо з 1946 по 1975.

Мета статті: вивчення впливу створення програми студентських позик у Канаді, В'єтнамської війни, «Тихої революції» у Квебеку, канадського націоналістичного руху на формування канадських студентських об'єднань, активізацію студентських заворушень та протестів молоді.

Виклад основного матеріалу. У 1962 році, напередодні виборів до уряду і поразки Прогресивно-консервативної партії Канади, спеціальний управлінський комітет (ad hoc Cabinet committee) запропонував можливі плани щодо створення програми студентських позик. Члени Прогресивно-консервативної партії не бачили доцільності в інвестуванні студентських позик, вони воліли за краще використати кошти на побудову нових університетів. Провінція Квебеку разом із прогресивно-консервативною партією виступала проти федерального втручання у студентські виплати. Через оприлюднення НФСКУ своїх агітаційних програм для урядовців провінційного рівня було політично некоректно ігнорувати вимоги студентства [7].

У 1963 році Національна федерація студентів канадських університетів (НФСКУ) змінила свою назву на Об'єднання канадських студентів (Canadian Union of Students), насамперед аби залучати до співпраці студентів не лише університетів, а й коледжів, а також щоб об'єднатися зі студентськими об'єднаннями Квебеку, котрі не хотіли доєднуватися до організації національного рівня й були зацікавлені у реформуванні політики лише своєї провінції (боротьба за право на безкоштовну освіту, можливість участі в обранні ректора університету, рівність прав з іншими профспілковими організаціями) [7]. Тому студентські об'єднання Квебеку не ввійшли до складу Об'єднання канадських студентів (ОКС) і у березні 1963 року створили своє Загальне об'єднання студентів Квебеку (ЗОСК) (l'Union Générale des Étudiants du Québec). Того ж року франкомовні студентські видання припинили свою співпрацю з пресою канадського Університету (the Canadian University Press), заснували своє Національне студентське видавництво (Presse Étudiante Nationale) [2, pp. 17–18].

У 1960–1970-ті Тиха революція у Квебеку (the Quiet Revolution in Quebec) [8] розглядалася як визвольний рух пригнічених національних меншин на території Канади. Англомовні канадські студентські активісти розглядали «Тиху революцію» як спробу людей Квебеку керувати своїм життям і відкинути зовнішні фактори, що обмежували їхні демократичні права, наприклад, засилля

католицької церкви. Через культурну та політичну трансформацію квебекці домагалися прав на самовизначення та суверенітет. Це стало ще одним підтвердженням для студентів Канади, що світ змінюється і що «раніше пригнічене населення починає підійматися і чинити опір» [5]. Таким чином, Тиха революція дала поштовх до дій студентським активістам, котрі вірили у демократію, рівність у правах. Проте вона викликала занепокоєння лише в активістів студентського містечка Університету Торонто, оскільки для студентів інших провінцій Квебек розглядався як фізично віддалена провінція, що не мала на них прямого впливу. Студенти Університету Торонто гадали, що вони, як жителі центральної провінції Канади та західні сусіди провінції Квебек, мають змогу ліквідувати непорозуміння між франкомовним та англомовним населенням. Відчуваючи певну відповідальність та впливовість, студенти провінції Онтаріо відреагували на «Тиху революцію» у Квебеку проведенням «Маршу у підтримку Канади» (March for Canada).

Студентська молодь Канади під час В'єтнамської війни зіштовхнулася з великою кількістю військових дезертирів та тих, хто тікав від служби в армії. За неофіційними даними, кількість такого роду мігрантів у період з 1965 по 1975 роки становила 40 000 переселенців [9, pp. 77–81]. Існують докази, що студентські активісти Канади приєднувалися до організацій, що допомагали призовникам-втікачам знайти житло, працевлаштуватися та легалізуватися у Канаді. Зокрема цим питанням займалися: Комітет підтримки дезертирів (The Regina Committee to Aid Deserters), у Ванкувері Комітет підтримки американських противників війни (the Vancouver Committee to Aid American War Objectors) і Комітет американських дезертирів у Ванкувері (the American Deserters Committee). На базі Університету Торонто функціонувала програма Торонто протидії війни (Toronto Anti-Draft Program). Таким чином, студенти прагнули висловити своє невдоволення політикою Канади і зробити свій внесок у припинення війни у В'єтнамі. Студентські активісти долучалися до антивоєнного руху й іншими способами, зокрема 2 серпня 1967 року в Університеті Саймона Фрезера (Simon Fraser University) студенти провели референдум, щоб визначити точку зору більшості щодо війни у В'єтнамі. Результати опитування виявили, що 69% студентів вважали за потрібне припинити війну і закликати уряд Канади провести переговори щодо виведення військ США та їх союзників із Південного В'єтнаму; 37% студентства гадали, що уряду Канади слід продовжувати постачати зброю США для ведення військових дій у В'єтнамі; 28% студентів повністю погоджувалися з політикою канадського уряду щодо підтримки США у В'єтнамській війні [5].

20 листопада 1967 року в Університеті Торонто близько 80-ти студентів, разом із професорсько-викладацьким складом у відділі працевлаштування провели сидячий протест проти використання університетського обладнання

представниками хімічної компанії Дов (the Dow Chemical Company) для виготовлення напалму, що широко використовувався американцями на В'єтнамській війні. Протести в Університеті Торонто проти використання університетського обладнання компаніями з виготовлення та постачання зброї у В'єтнам об'єднало викладачів та студентів. На їхню думку, Університет Торонто не повинен був мати нічого спільного з компаніями, що отримують прибуток від вбивства невинних мирних жителів В'єтнаму [5].

Такі протести проти співпраці з хімічною компанією Дов призвели до розколу у самому студентському самоврядуванні. Зокрема, студенти-інженери вимагали від адміністрації університету продовжувати співпрацю з Дов, оскільки не хотіли втрачати робочі місця. Студентська рада коледжу Св. Майкла (St Michael's College) також не схвалила сидячий протест в Університеті Торонто, оскільки вважала, що студенти мали право самостійно вирішувати, у яких компаніях їм працювати, а різні пікети та бойкоти придушували інакомислення та обмежували права студентів. Думка громадськості розділилася – одні вважали, що студенти як відповідальні громадяни своєї держави повинні займатися вирішенням суспільних питань, інші ж, навпаки, були впевнені, що суспільні питання ніяким чином не стосуються студентської громади. Наприклад, у Реджайнському університеті (провінції Саскачеван) було звільнено головного редактора студентської газети «Карильон» (The Carillon) Джона Конвея (John Conway) через постійне висвітлення подій у В'єтнамі. Представник студентської ради (Students' Representative Council) гадав, що першочергове завдання студентської газети – це висвітлення подій, пов'язаних зі студентським життям [5], оскільки вона фінансується зі студентських внесків, то повинна у першу чергу висвітлювати студентське самоврядування і все, що з ним пов'язане.

Багато активістів Університету Торонто та Університету Саймона Фрезера погодилися з тим, що війна у В'єтнамі змінила світогляд студентів, однак залишила незмінним життя в університетських містечках. Центр антивоєнного руху знаходився в університетах, а керівництво цим рухом перебувало в руках викладачів, котрі на території студентських містечок проводили антивоєнну політику, хоча багато студентів долучалися до протестів за припинення війни. Тим не менше, війна у В'єтнамі та антивоєнний рух підштовхнули студентських активістів Канади до боротьби за зміни як в університетській громаді, так і у суспільстві в цілому.

Разом із Тихою революцією, сепаратистськими прагненнями провінції Квебек 1967 року, побоюваннями американського імперіалізму, канадці все більше почали замислюватися на тим, що означало бути канадцем. Вони почали ставити під сумнів стосунки зі своїм впливовим південним сусідом. Націоналізм був викликаний помітним впливом Америки на всі сфери життя

Канади, включаючи політику, культуру й економіку [10, 11, 12]. Загалом Канада сприймалася як колонія Сполучених Штатів Америки. Студентські активісти початку 70-х років почали особливо гостро опікуватися питаннями національного визволення з-під впливу Сполучених Штатів, що уможливило б політичний та економічний суверенітет та розвиток демократичної Канадської держави [13, 14]. В університетських містечках націоналістичні мотиви у студентів почали проявлятися через вплив Сполучених Штатів на канадську систему освіти. Таке домінування ставало все більш очевидним: зменшувалося число канадців серед професорсько-викладацького складу, зате домінували американські вчені у канадських ЗВО [15]. Одним із можливих шляхів розв'язання проблеми американського контролю над освітньою системою Канади було встановлення квоти для обмеження кількості інших національностей з правом обіймати посаду в університеті, водночас проведення наукових досліджень мало стосуватися Канади, її території, історії, культури та громадян [4].

Переважаюча більшість студентів, котрі планували працевлаштуватися у канадських ЗВО, цілком підтримали названі вимоги. Студентські активісти виступили на захист націоналістичного руху, започаткувавши незалежний студентський рух, хоча й розуміли, що їхня ідеологія та стиль проведення запозичені зі студентських рухів США. Студентська молодь Канади хотіла видозмінити тактику націоналістичного руху, що був зосереджений на боротьбі з американізацією канадських університетів та втручанням США у політику країни, також не давала можливості студентським лідерам Сполучених Штатів впливати на події, що відбувалися на території їх північного сусіда. Однак, у самій студентській громаді Канади почалися розбіжності у поглядах щодо питання націоналістичного руху. Одні гадали, що націоналізм допоможе побороти американський імперіалізм, інші були за те, щоб налагоджувати співпрацю за межами кордонів для створення міжнародного революційного руху. Розбіжності у поглядах призвели до розколу у студентських лавах, відсутності спільної стратегії. Таким чином, студенти, котрі дотримувалися націоналістичних поглядів, приєдналися до руху «Вафлі» (the Waffle movement), започаткованого Новою демократичною партією, що пропагувала «незалежну соціалістичну Канаду», і стала незалежною політичною партією, припинивши своє існування у середині 70-х років. Студенти-інтернаціоналісти часто ставали членами організацій із марксистсько-ленінською ідеологією.

Виникнення революційного руху за незалежність Квебеку викликало в провінції Онтаріо нові форми протестів та демонстрацій проти підкорення провінції Квебек «англомовним інтересам». Через демонстрації та протести активісти Торонто хотіли проявити себе важливими гравцями на національній арені, однак студенти франкомовного Квебеку не виявили зацікавленості в

кооперації зі студентами англомовних провінцій. Студенти Квебеку самі займалися розв'язанням своїх питань і значною мірою ігнорували заворушення в інших провінціях. Більше того, франкомовні студенти Квебеку позиціонували себе більше громадянами провінції Квебек, ніж громадянами Канади, тому вони в основному переймалися соціальними, культурними, політичними та економічними змінами, що відбувалися у власній провінції. Загалом франкомовним студентам Квебеку та англомовній студентській громаді не вдалося знайти спільної мови та об'єднати свої зусилля.

До прийняття законопроєкту 1967 року про податкові узгодження (the Fiscal Arrangements Act) університети самостійно встановлювали розмір плати за навчання. Це викликало появу радикального руху студентських містечок та Студенського об'єднання за мирне протистояння (СОМП) (Student Union for Peace Action (SUPA), що раніше називалося Об'єднання університетів за ядерне розброєння (Combined Universities Campaign for Nuclear Disarmament) [16].

У середині 60-х років багато лідерів з Об'єднання канадських студентів (ОКС) та ОКС провінції Онтаріо схвалили ідеї Студенського об'єднання за мирне протистояння (СОМП), наприклад, їхню антивоєнну позицію, критику лібералізму, їх стиль протесту. І навпаки, члени Студенського об'єднання за мирне протистояння почали приєднуватися до Об'єднання канадських студентів. З огляду на активну діяльність СОМП, невдоволення студентів підвищенням плати за навчання, федеральний та провінційний уряди погодилися більше фінансувати сферу вищої освіти. До 1966 року уряд виділив більше коштів університетам, заборонив піднімати плату за освітні послуги, цим самим призупинив студентський рух. У 1967 році був прийнятий законопроєкт про державно-провінційні податкові узгодження (the Federal-Provincial Fiscal Arrangements Act), що регулював ціни за освітні послуги [17]. Таким чином, держава взяла під свій контроль розмір плати за навчання у ЗВО, кількість виділених грантів. Отже, члени Об'єднання канадських студентів (ОКС) домоглися замороження цін на навчання і зробили вищу освіту кінця 60-х років доступною для молоді. Варто зазначити, що плата за навчання залишалася стабільною впродовж усього періоду розвитку студентських організацій Канади (1965–1972).

Лідери ОКС також широко використовували можливість видавати студентську пресу, наприклад, такі видання, як "Across Canada" та "Issue", де критикували консервативно налаштованих студентських лідерів. Метою таких публікацій було пояснити студентам, якою мірою розв'язання того чи іншого питання стосується їх і закликати студентську громаду до обговорення та дій. Однак такі радикальні дії лише прискорили розпад ОКС. Відсутність налагодженої співпраці та комунікації між усіма членами об'єднання (Gregory, 2010), розбіжності у поглядах на студентський рух щодо соціальної рівності,

Тихої революції у Квебеку, війни у В'єтнамі, канадського націоналістичного руху лише призвели до розпаду Об'єднання канадських студентів у 1969 році. Того ж року припинило своє існування й Загальне об'єднання студентів Квебеку (ЗОСК). Однак національні зібрання студентських рад продовжували проводити, і у 1972 році утворилося Національне об'єднання студентів (НОС) (National Union of Students). НОС лобіювало в уряді такі питання: фінансування вищої освіти; безробіття серед студентів; забезпечення студентів житлом та комфортними умовами проживання; збільшення студентських грантів, а не позик; надання робочих віз іноземним студентам; заборона неоплачуваного стажування; студентське представництво у Раді директорів [6]; упровадження податку на багатство. Національне об'єднання студентів (НОС) підтримувало соціалістичну ідеологію, а також вимагало від студентських об'єднань проводити референдуми серед своїх членів, для того щоб приєднатися чи вийти зі складу об'єднання.

У період з 1975–1976 рр. НОС продовжувало розвиватися, до нього приєдналися ще 24 студентські організації. Однак на той час у Канаді переважна більшість СО існували відокремлено: Студентська федерація Британської Колумбії (the British Columbia Students' Federation), Федерація студентів Альберти (the Alberta Federation of Students), Студентська федерація Онтаріо (the Ontario Federation of Students), Національна асоціація студентів Квебеку (the Association Nationale des Étudiants du Québec (ANEQ)), Атлантична федерація студентів (the Atlantic Federation of Students). На державному рівні діяла Асоціація студентських рад (АСР) (the Association of Student Councils (AOSC)). У 1980 році НОС об'єдналося з АСР, і створивши комітет для реструктуризації канадського студентського руху та кращої координації дій. Комітет ухвалив рішення створити нову національну студентську організацію.

Висновки. Отже, основні події, що вплинули на розвиток студентського самоврядування в Канаді у 60-70-ті роки – це Тиха революція у Квебеку, Канадський націоналістичний рух, укладення студентами та представлення уряду програми виплат державних грантів на навчання, марш на підтримку Канади. Затвердження у 1964 році канадської програми студентських позик (КПСС) (Canadian Students Loan Program) призвело до підвищення плати за навчання та до обурення студентів ухваленою Об'єднанням канадських студентів (ОКС) у 1963 році резолюцією, що засуджувала війну у В'єтнамі. Це дало поштовх до утворення радикального руху студентських містечок проти підтримки війни у В'єтнамі та підвищення університетами оплати навчання. З появою розбіжностей у поглядах, багато студентських об'єднань вийшло зі складу ОКС, що у свою чергу стало результатом розпаду Загального об'єднання студентів Квебеку (ЗОСК) та Об'єднання канадських студентів у 1969 році.

З цього можна зробити висновок, що студентське самоврядування канадських ЗВО є одним із вирішальних факторів, що впливає на реформування політики канадської держави та суспільно-політичного життя країни.

Література:

1. Moses N. Student Organizations as Historical Actors: The Case of Mass Student Aid / N. Moses // *The Canadian Journal of Higher Education*. – 2001. – № XXXI (1). – P. 75–120.
2. Gregory T. Solidarity for their own good: Self-determination and the Canadian Federation of Students / Internet Archive, 26.01.2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://archive.org/details/solidarity-paper>
3. Axelrod P. Scholars and dollars: Politics, economics and the universities of Ontario 1945-1980. / P. Axelrod. – Toronto: University of Toronto Press, 1982.
4. Cormier J. The Canadianization Movement: Emergence, Survival and Success. / J. Cormier. – Toronto: University of Toronto Press, 2004.
5. Lexier R. The Backdrop Against Which Everything Happened: English-Canadian Student Movements and Off-Campus Movements for Change [Електронний ресурс] / R. Lexier // *History of Intellectual Culture*. – 2007. – № 7(1). Режим доступу: <https://www.ucalgary.ca/hic/files/hic/lexier-on-students.pdf>
6. Moses N.R. All that was left: Student struggle for mass student-aid and the abolition of tuition fees in Ontario, 1946 to 1975: unpublished doctoral dissertation / N.R. Moses. - Toronto, ON: Ontario Institute for Studies in Education, University of Toronto, 1995.
7. Підгаєцька А. Студентське самоврядування в університетах Канади: дисертація / А. Підгаєцька. – Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. - Умань, 2020. - 342 с.
8. Owram D. Born at the Right Time: A History of the Baby Boom Generation / D. Owram // University of Toronto Press. – 1996. – October. – p. 392.
9. Kasinsky R. Refugees from Militarism: Draft Age Americans in Canada. / R. Kasinsky. – New Brunswick, N.J.: Transaction Books, 1976.
10. Grant G. Lament for a Nation: The Defeat of Canadian Nationalism (2nd ed). / G. Grant. – Toronto: McClelland and Stewart, 1965.
11. Levitt K. Silent Surrender: The Multinational Corporation in Canada. / K. Levitt. – Toronto: Macmillan, 1968.
12. Watkins M. Foreign Ownership and the Structure of Canadian Industry. / M. Watkins. – Ottawa: Queen's Printer, 1968.
13. Langdon S. American Imperialism' is not Irrelevant Jargon / S. Langdon // *The Varsity*. – 1968. – December 2. – p. 4.
14. Conway J. Educational Imperialism / J. Conway // *The Peak*. – 1969. – March 12. – p. 7.
15. Matthews R., Steele J. The Struggle for Canadian Universities. / R. Matthews., J. Steele. – Toronto: New Press, 1969.
16. Kostash M. Long way from home: The story of the sixties generation in Canada. / M. Kostash. – Toronto, ON: J. Lorimer and Company, 1980.
17. Stager D. Focus on fees: Alternative policies for university tuition fees. / D. Stager. – Toronto, ON: Council of Ontario Universities, 1989.

References:

1. Moses, N. (2001). Student Organizations as Historical Actors: The Case of Mass Student Aid: The Case of Mass Student Aid. *The Canadian Journal of Higher Education*, XXXI(1), p. 75–120.

2. Gregory, T. (2010). *Solidarity for their own good: Self-determination and the Canadian Federation of Students*. Retrieved from <http://www.studentunion.ca/solidarity-paper.pdf>.
3. Axelrod, P. (1982). *Scholars and dollars: Politics, economics and the universities of Ontario 1945-1980*. Toronto, ON: University of Toronto Press.
4. Cormier, J. (2004). *The Canadianization Movement: Emergence, Survival and Success*. Toronto: University of Toronto Press.
5. Lexier, R. (2007). The Backdrop Against Which Everything Happened: English-Canadian Student Movements and Off-Campus Movements for Change. *History of Intellectual Culture*, 7(1). Retrieved from <https://www.ucalgary.ca/hic/files/hic/lexier-on-students.pdf>.
6. Moses, N. R. (1995). *All that was left: Student struggle for mass student-aid and the abolition of tuition fees in Ontario, 1946 to 1975*. Unpublished doctoral dissertation. Toronto, ON: Ontario Institute for Studies in Education, University of Toronto.
7. Pidhaietska, A. (2020). *Studentske samovriaduvannia v universytetakh Kanady* [Student self-government at Canadian universities]. PhD dissertation, Uman, Ukraine. [in Ukrainian].
8. Owrarn, D. (1996, October). Born at the Right Time: A History of the Baby Boom Generation. *University of Toronto Press*, p. 392.
9. Kasinsky, R. (1976). *Refugees from Militarism: Draft Age Americans in Canada*. New Brunswick, N.J.: Transaction Books.
10. Grant, G. (1965). *Lament for a Nation: The Defeat of Canadian Nationalism* (2nd ed). Toronto: McClelland and Stewart.
11. Levitt, K. (1968). *Silent Surrender: The Multinational Corporation in Canada*. Toronto: Macmillan.
12. Watkins, M. (1968). *Foreign Ownership and the Structure of Canadian Industry*. Ottawa: Queen's Printer.
13. Langdon, S. (1968, December 2). American Imperialism' is not Irrelevant Jargon. *The Varsity*, p. 4.
14. Conway, J. (1969, March 12). Educational Imperialism. *The Peak*, p. 7.
15. Matthews, R., Steele, J. (1969). *The Struggle for Canadian Universities*. Toronto: New Press.
16. Kostash, M. (1980). *Long way from home: The story of the sixties generation in Canada*. Toronto, ON: J. Lorimer and Company.
17. Stager, D. (1989). *Focus on fees: Alternative policies for university tuition fees*. Toronto, ON: Council of Ontario Universities.